

УДК 378.017:316.46]:364-322-057.87]:303.01(045)

**ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ-
ВОЛОНТЕРІВ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ**

Коляда Наталія, докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ORCID 0000-0001-7743-7831

E-mail: Koliada_n@ukr.net

Гончар Інна, кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ORCID 0000-0002-4316-8650

E-mail: gigonchar@gmail.com

Коляда Назарій, аспірант кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ORCID 0000-0002-1343-4866

E-mail: koliadanazariy@ukr.net

У статті здійснено аналіз теоретичних підходів до проблеми формування лідерських якостей студентської молоді засобами волонтерської діяльності.

Автором з'ясовано, що українські та зарубіжні дослідники виокремлюють низку актуальних проблем, пов'язаних з формуванням лідера: формування соціальної компетентності лідера, організатора об'єднання, який в ситуації неформального спілкування, використання соціалізуючого потенціалу ввірених їм формувань доповнюють, розширюють і поглиблюють життєвий досвід дитини, озброюючи її певними ціннісними орієнтирами, тощо.

Перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення інноваційних форм волонтерської діяльності, спрямованих на формування та розвиток особистості у сучасних соціокультурних умовах.

***Ключові слова:** лідер, лідерство, волонтерська діяльність, студентська молодь, молодь, особливості формування лідерських якостей студентської молоді.*

**FORMATION OF LEADERSHIP QUALITIES IN STUDENT VOLUNTEERS:
THEORETICAL ASPECTS**

Koliada Nataliia, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of Social Pedagogy and Social Work Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ORCID 0000-0001-7743-7831

E-mail: Koliada_n@ukr.net

Gonchar Inna, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Social Pedagogy and Social Work Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ORCID 0000-0002-4316-8650

E-mail: gigonchar@gmail.com

Koliada Nazariy, graduate student of the Department of Social Pedagogy and Social Work Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ORCID 0000-0002-1343-4866

E-mail: koliadanazariy@ukr.net

The article analyzes theoretical approaches to the problem of forming leadership qualities of student youth by means of volunteering.

The author found out that Ukrainian and foreign researchers single out a number of urgent problems related to the formation of a leader: the formation of the social competence of a leader, an organizer of an association, which in a situation of informal communication, the use of the socializing potential of the formations entrusted to them complements, expands and deepens the vital the child's experience, equipping him with certain value orientations, etc.

The analysis of the theory and practice of the formation of leadership qualities of student youth in general and the means of volunteer activity in particular shows the insufficiency of the scientific and theoretical research of the specified problem.

It was found that one of the most urgent problems of many human sciences is the problem of leadership both in the philosophical aspect and in the practical plan. The problem of leadership, which has an interdisciplinary nature, was and is the subject of attention of many foreign and domestic researchers in the field of history, philosophy, psychology, sociology and pedagogy.

Researchers, theoreticians and practitioners call volunteer activity a key component in the formation of personal and professional qualities in general and the effective formation of leadership qualities of student youth in particular.

The author revealed the role of volunteering as an effective means of forming leadership qualities of student youth. Volunteer activity is a voluntary, socially oriented, non-profit activity carried out by volunteers through the provision of volunteer assistance.

The article emphasizes that Ukraine needs to take into account the experience of European countries in this area and introduce new methods and types of activities into the activities of higher education institutions in order to be able to form appropriate leadership skills in students.

Prospective areas of further research are the study of socio-psychological features of the formation of leadership qualities of student youth by means of volunteering, as well as innovative forms of volunteering aimed at the formation and development of personality in modern socio-cultural conditions.

Keywords: leader, leadership, volunteer activity, student youth, youth, peculiarities of formation of leadership qualities of student youth.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В нових соціокультурних умовах розвитку суспільства актуалізується проблема соціалізації особистості – «взаємозумовленого процесу взаємодії людини і соціального середовища, який передбачає її включення до системи суспільних відносин шляхом засвоєння соціального досвіду, і самостійного відтворення цих відносин, у ході яких формується унікальна, неповторна особистість» [2, с. 11].

Засвоєння особистістю соціального досвіду, готовність до його збагачення формується, зокрема, через включення у реальні відносини – в сім'ї, в мікрогрупах, об'єднаннях, тощо.

У контексті означеного вище одним із важливих та дієвих інститутів соціалізації особистості виступають добровільні формування, зокрема волонтерські.

В умовах суспільно-політичних, економічних та культурних трансформацій набуває актуальності формування лідера як творчого, духовно-морального громадянина держави. Вагомий потенціал у справі формування лідерських якостей студентської молоді має волонтерська діяльність – «добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги» [5] (ст. 1 Закону України «Про волонтерську діяльність», 2011).

Формування молодого лідера як потенціалу нації передбачено Законом України «Про основні засади молодіжної політики» (2021) [4], Державною цільовою соціальною програмою «Молодь України» на 2021-2025 роки (2021) [1], Національною молодіжною стратегією до 2030 року [10] та інших нормативних та концептуальних документах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські та зарубіжні дослідники виокремлюють низку актуальних проблем, пов'язаних з формуванням лідера: формування соціальної компетентності лідера, організатора об'єднання, який в ситуації неформального спілкування, використання соціалізуючого потенціалу ввірених їм формувань доповнюють, розширюють і поглиблюють життєвий досвід дитини, озброюючи її певними ціннісними орієнтирами, тощо. Питання добродійності, молодіжного лідерства і волонтерства стали предметом досліджень О. Балдинюк, О. Безпалько, Р. Вайноли, І. Звереві, Н. Заверико, А. Капської, Н. Коляди, О. Кравченко, О. Лісовця, Н. Левченко, О. Лозовицького, Н. Романової та ін.

Отже, аналіз теорії і практики формування лідерських якостей студентської молоді в цілому та засобами волонтерської діяльності зокрема свідчить про недостатність науково-теоретичного дослідження означеної проблеми.

Мета статті – здійснити аналіз теоретичних підходів до проблеми формування лідерських якостей студентської молоді засобами волонтерської діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Одним із завдань дослідження в контексті аналізу теорії і практики формування лідерських якостей студентської молоді засобами волонтерської діяльності стало розкриття понятійно-категорійного аспекту дослідження.

З'ясовано, проблема лідерства є міждисциплінарною як предмет уваги багатьох іноземних та вітчизняних дослідників у сфері історії, філософії, психології, соціології, педагогіки та інших наук.

Аналіз поглядів на сутність феномену лідерства показав, що єдиної точки зору на його визначення в науці не існує. Наприклад, соціологи вважають, що лідер – це «член групи, здатний її очолити, показати приклад, організувати виконання завдання і визнаний у цій ролі більшістю членів групи» [6, с. 72].

Психологи трактують сутність поняття «лідер» у трьох ракурсах: «По-перше, група має визнати право особистості приймати за неї рішення. По-друге, особистість має бути здатна до прийняття такого рішення. По-третє, особистість має бути здатна вплинути на членів групи і надихнути їх на досягнення певної мети» [6, с. 72] (Є. Зеленов).

У широкому сенсі лідерство трактується дослідниками переважно як «процес спрямування поведінки інших людей з метою досягнення спільних цілей» [11, с. 43], а у працях окремих учених-педагогів розглядається як «вид обдарованості, обумовлений підвищеною здатністю орієнтуватися, розуміти та приймати інших людей» [11, с. 43]. При цьому лідерська обдарованість розуміється як «володіння будь-якою цінністю, важливою для суспільства та, як виключна здібність встановлювати конструктивні взаємини з іншими» [11, с. 43].

Особливий контент має проблема формування лідерських якостей у студентської молоді – окремої соціально-демографічної групи, що вирізняється сукупністю вікових, соціальних та психофізіологічних ознак як інтелектуальний потенціал нації.

Лідерські якості студентів – це «певний рівень динамічного розвитку особистості молодої людини у навчально-виховному та соціальному середовищі ЗВО, що передбачає активну громадянську позицію, готовність до плідної соціально-орієнтовної діяльності, спрямованість на саморозвиток та вдосконалення, позитивне перетворення оточуючої дійсності, вміння приймати відповідальні рішення, визначати цілі та оптимальні шляхи їх досягнення, організувати та залучати інших студентів до творчої спільної навчальної, наукової та громадської діяльності» [11, с. 44] (В. Тесленко).

До ключових лідерських компетентностей у країнах Європи (Німеччині, Норвегії, Англії) відносять такі: «добросесність, інноваційність, орієнтацію на результат, відкритість до нових ідей, розвиток навичок ведення переговорів, соціальні навички, організаційні навички та комунікаційні навички, а також володіння знаннями» [3, с. 76].

У більшості європейських країн студенти «беруть активну участь у студентському самоврядуванні, вони досить потужно представлені в університетських комісіях і радах, що є дуже ефективним у процесі формування у них лідерських якостей та компетентностей. Також студенти у Європі активно долучаються до різноманітної позанавчальної роботи, вони беруть участь у науковій, творчій, волонтерській та інших видах активної позанавчальної діяльності» [3, с. 77].

Насамперед, формування лідерських компетентностей та якостей у європейських студентів відбувається «у процесі активної соціальної діяльності, а це надзвичайно позитивно впливає на їх емоційний та загальний пізнавальний розвиток, самовиховання та формування лідерської позиції» [3, с. 77].

У дослідженні розкрито роль волонтерської діяльності як ефективного засобу формування лідерських якостей студентської молоді: «Волонтерська діяльність – це добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. Її ознаками є добровільність, неприбутковість, соціально спрямований характер, користь для окремих осіб та суспільства загалом. На сьогодні існують різноманітні види волонтерської діяльності, які можна згрупувати за такими класифікаційними ознаками: залежно від організатора діяльності; залежно від правового статусу; за провідним напрямом діяльності; залежно від мотивації до волонтерства» [9, с. 105] (А. Марчук та ін.).

На думку дослідників, завдяки волонтерству «збагачується професійний досвід, набуваються навички, розширюється діапазон знань, розвивається креативно-творча діяльність. Тому це важливий засіб виховання та соціалізації особистості, соціальної взаємодії, саморозвитку, самовдосконалення й самореалізації» [9, с. 106].

Функції волонтерства спрямовані й на людей, які потребують допомоги, і на самого волонтера. До їх переліку дослідники відносять такі: соціалізації; самопізнання; формування соціального капіталу; пізнавальну та професіоналізацію» [9, с. 106].

Тому, саме волонтерську діяльність дослідники, теоретики та практики називають «ключовою складовою у справі формування особистісних та професійних якостей загалом та ефективного формування лідерських якостей студентської молоді зокрема» [7].

Волонтерська діяльність є невичерпним соціальним ресурсом та сприяє вирішенню таких важливих завдань: «розвиток професіоналізму особистості студентів, поглиблення інтересу до обраної професії, формування почуття професійної відповідальності, набуття практичного досвіду співпереживання та його рефлексія, становлення досвіду формування цінностей, свідоме якісне визначення своєї майбутньої

сфери професійної діяльності, спираючись на свою індивідуальність; розвиток комунікативних здібностей, формування вміння вести конструктивний діалог з різними за віком та соціальним статусом людьми; усвідомлення соціальної значущості професії, потреби підвищувати персональну пізнавальну активність, прагнення формувати якості, практичний досвід, необхідні для подальшої роботи; формування психологічної готовності до самостійної практичної роботи після закінчення закладу вищої освіти» (І. Литвиненко) [8, с. 192].

Проаналізувавши вітчизняний та європейський досвід у формуванні лідерських якостей та компетентностей у студентів, вважаємо доцільним підкреслити, що Україні необхідно брати до уваги досвід країн Європи у цій сфері та впроваджувати у діяльність навчальних закладів вищої освіти нові методи та види діяльності для того, щоб мати змогу сформувати у студентів належні лідерські вміння.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Отже, волонтерська діяльність як невичерпний соціальний ресурс, добровільна та соціально спрямована діяльність відіграє важливу роль у справі формування лідерських якостей студентської молоді – важливої соціально-демографічної групи, інтелектуального потенціалу нації.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів означеної проблеми та потребує подальших наукових розвідок. Перспективними напрямками досліджень є вивчення соціально-психологічних особливостей формування лідерських якостей студентської молоді засобами волонтерської діяльності, а також інноваційних форм волонтерської діяльності, спрямованих на формування та розвиток особистості у сучасних соціокультурних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021-2025 роки. URL: (дата запити: 20.02.202).
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Жукова А. Р. Формування у студентів лідерських якостей та компетентностей: досвід Європи. *Тези доповідей II Міжнародної наукової конференції «Теоретичні та практичні аспекти формування освітнього простору: світовий і вітчизняний вимір»*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. С. 175–185.
4. Закон України «Про основні засади молодіжної політики». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2021. № 28, ст. 233. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата запити: 20.05.2022).
5. Закон України Про волонтерську діяльність : Закон України від 19 квіт. 2011 р., № 3236 VI, зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата запити: 27.04.2023).
6. Зеленев Є. А. Формування лідерських якостей як завдання планетарного виховання студентської молоді. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2017. Вип. 5. С. 70–78.
7. Коляда Н.М., Поліщук Н.М. Волонтерська здоров'язбережувальна діяльність як форма соціального становлення студентської молоді. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. № 1 (6). С. 184–191. URL: <http://srso.udpu.edu.ua/article/view/234181>
8. Литвиненко І. Роль волонтерства у професіоналізації особистості студентів-психологів в умовах ВНЗ. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. 2013. № 2 (10), С. 191–195.
9. Марчук А., Лобода В., Іваниса В. Волонтерська діяльність як засіб самовизначення й самореалізації молоді. *Соціально-економічні відносини в цифровому суспільстві*. 2023. Т. 2 (48). С. 104–116.

10. Національна молодіжна стратегія до 2030 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/942021-37337> (дата запити: 10.08.2021).

11. Тесленко В. Формування лідерських якостей у студентів вищого навчального закладу. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2015. Вип. 1. С. 42–51.

REFERENCES

1. Derzhavna tsilova sotsialna prohrama «Molod Ukrainy» na 2021-2025 roky. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2021-%D0%BF#Text> (in Ukrainian).

2. Entsyklopediia osvity / Akad. ped. nauk Ukrainy; holovnyi red. V.H. Kremen. K. : Yurinkom Inter, 2008. 1040 s. (in Ukrainian).

3. Zhukova A. R. Formuvannya u studentiv liderskykh yakosti ta kompetentnosti: dosvid yevropy. *Tezy dopovidei II Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii «Teoretychni ta praktychni aspekty formuvannya osvithnoho prostoru: svitovyi i vitchyzniani vymir»*. Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 2021. S. 175–185 (in Ukrainian).

4. Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady molodizhnoi polityky» (Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 2021, № 28, st.233). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (in Ukrainian).

5. Zakon Ukrainy Pro volontersku diialnist : Zakon Ukrainy vid 19 kvit. 2011 r., № 3236 VI, zi zminamy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (in Ukrainian).

6. Zelenov Ye. A. Formuvannya liderskykh yakosti yak zavdannia planetarnoho vykhovannya studentskoi molodi. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*. 2017. Vyp. 5. S. 70–78. (in Ukrainian).

7. Koliada N.M., Polishchuk N.M. Volonterska zdorov'iazberezhuvalna diialnist yak forma sotsialnoho stanovlennia studentskoi molodi. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*. 2021. № 1 (6). S. 184–191. URL: <http://srso.udpu.edu.ua/article/view/234181> (in Ukrainian).

8. Lytvynenko I. Rol volonterstva u profesionalizatsii osobystosti studentiv-psykholohiv v umovakh VNZ. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho*. 2013. 2 (10), s. 191–195 (in Ukrainian).

9. Marchuk A., Loboda V., Ivanysa V. Volonterska diialnist yak zasib samovyznachennia y samorealizatsii molodi. *Sotsialno-ekonomichni vidnosyny v tsyfrovomu suspilstvi*. 2023. T. 2 (48). S. 104–116 (in Ukrainian).

10. Natsionalna molodizhna stratehiia do 2030 roku. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/942021-37337> (in Ukrainian).

11. Teslenko V. Formuvannya liderskykh yakosti u studentiv vyshchoho navchalnoho zakladu. *Pedahohichni innovatsii: idei, realii, perspektyvy*. 2015. Vyp. 1. S. 42–51 (in Ukrainian).